ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. XXII. 5. Februariu 1869.

(XXVI.)
FANTASIE ETIMOLOGICE.
IV.

Mai dà una-di (asia dîcemu cu totii, si dein coce si dein colo de Carpati, in locu de: mai de una di; precumu dîcu pre la noi, in Trni'a, aurarii, vulgò baiesii: Vai dà mene, in locu de: Vai de mene), — se avemu liertare, cà abia incepusemu a dîce doue-trei vorbe, si numai decâtu ne rupsem vorb'a, cu parentese si etimologisme; inse ast'a e conditiunea articlului presente, se camu fantasiàmu si noi etimologice pre totu pasulu.

— Mai da (seau mai de) una dî, dar', (éca cà nu dîcemu: mai de **o** dî, nece: mai de un'a dî, ci numai dà una dî, correctè, dupa gramateca, precumu dîcemu: unu, asia si una, forà articlu; si erà-si cumu dîcemu cu articlu: unulu, asia dîcemu si un'a, in masc. si femininu, er' nu: unu omu forà articlu, si un'a muliere cu articlu; cu tote, cà celi ce nu au invetiatu gramatec'a, si totu aru vrè se orbesca pre omeni, se creda, cà sciu gramatec'a, se apuca de facu si eli la fantasie etimologice in contr'a gramatecei, scriendu un'a unde s'ar' cadé se scrie una, de esemplu: un'a muliere, buna-mi-te cá se nu scrie: **o** muliere, si dein ast'a sei judece lumea, cà-su nepricopsiti in filologia,) — se fimu scusati si de asta digresiune, totu dein caus'a mai dein susu.

— Mai dà (seau de) una-dî, dar', — candu incepusemu a scrie la fantasie etimologice, — vedi*) Nr. XV. la loculu seu, — lasaramu si trecuramu de una camu data, mai multe fantasme etimologice curiose, cele au fabricatu (seu fauritu) unii pseudo-filologi mai de eri de alalte eri, si pentru unu momentu ne opriramu (seau popriramu) la unu singuru curiosum (scrisu intru adensu acumu cu M finale, nu cá atunci forà **m**, pentru cà vedemu, cà de atâte lune, — dein maiu pana in faurariu, — acelu curiosum e inca totu la moda, si cà in desiertu ne au fostu tote fatigia-le de a combate pre telle si selle, si asia precumu se vede treb'a (cumu se dîcemu mai curatu romanesce in locu de treba?), — adeca, precumu se vede ceea seau ceea, amu patit'o cá nemtiulu, carele mai antaniu a inventatu (si ce nu a inventatu nemtiulu?) proverbiulu filosoficu, carele se dîce pre romanesce (nu e bene: pre romanía? seau numai: romanesce? de mai punemu si una prepusetiune neghioba la adverbiu, ce nu se mai afla in alta parte a limbei romanesci), adeca proverbiulu nemtiescu, dîsu pre romanesce (seau pre romania): amblatesce palia.

Dá! amu amblatitu la palia, si inca multu, in Nr. XVI. pre trei pagine mari, — si nu amu scosu nece macaru unu grauntiu, seau pentru cà noi nu scimu amblatí, ceea ce inca nu e cu nepotentia, seau pentru cà grauntiulu e atâtu de innecatu in golgotina, câtu mai curundu ne-se voru rumpe amblacilii, de câtu se se sparga golgotin'a.

De acea, nu mai volîmu a dîce nemica de telle si selle, ci le lasamu sesi afle nevoli'a de aliurea, si se le mai amblatesca si altii cu amblacii mai buni, decâtu ai nostri; er' noi se ne intornàmu nitiel (care e etimologi'a acestui adverbiu atâtu de desmierdatu?), se ne intorcemu pucinelu (pote cà de aici vene si nitielu) la cele lasate si trecute, acusi anulu.

Si de unde se incepemu? dela dopo, dupo? pone, pene, pino, pina? che, co, quo, qua? ecco, etto? éro, iar', iara? déru, dero? sâ, so? cela-l-altu, ceea-l-alta? istu, ista? ni spune? nisuesce? resbelu? menitu? incelatu? inca si possu in locu de potiu, cá latinesce possum, si câte alte fabricate noua si fantasie etimologice, de cari geme literatur'a moderna.

Nu! Pentru cà unele deintru estea, deca nu tote, suntu mai pocite, decâtu se aiba pro-

---

*) Neologii dîcu astadi: a vedé, pentru cà franesii, rogu-te inca dîcu: voir! infinitivu in locu de imperativu!!

spectu de a fí adoptate de romanime; — decâtu cà si ele suntu esîte una data, cá besîcutiele pre faci'a apei, si numai decâtu erasi se ascundu pentru tota — eternitatea.

Le lasàmu dar' sortei loru, ce le astepta; de almentrea inca nu prea avendu mare inclinatiune de a ne ocupá cu atari minutie, ce nu potu se lipsesca nece intru una literatura alesu la inceputulu ei, ci cari, cá tote minutiele, in urma disparu de sene sub regulele generali.

Ci ne intorcemu cu tota seriositatea la altu barbarismu, nu mai micu, nece mai pucinu periculosu decâtu telle si selle, fiendu cà intru asemenea amenintia a inundá tota literatur'a romana moder na.

Intielegemu terminatiunea sustantiveloru masculine in ore, cá: autore, cantore, direptore imperatore etc., si cu articlu: autore-le, cantore-le, direptorele, imperatore-le, si asia mai departe.

Ce-ne a fostu autore-le acestui barbarismu? nu scimu, seau de amu sî scí, tacemu, pentru cá se nu ne arunce cene-va erasi*), cà si noi respundemu cu personalitati.

Atât'a inse scimu, si nu ne indoimu a o spune, cà e barbarismu, si o spunemu forà sfiela; si deca o spunemu, o vomu si demustrá.

Panà la inventarea acestui barbarismu, tota romanimea tienea, cà terminatiunea ore derivata, ori de unde s'ar' derivá, e feminina, si numai feminina.

Dar', afora de cuventulu sore, care este de alta natura, nece nu este altu esemplu in tota limb'a romanesca, câtu tiene Ddieu lumea, si nu a audîtu nemenea, de candu lumea, romanu dîcundu vorba romanesca cu terminatiunea ore, carea se fia masculina.

Dar' nu este inca nece macaru una carte, câtu de rea, scrisa de romanu romanesce, care se ne arate macaru unu unicu esemplu de asta forma barbara.

Ci cumu amu dîsu, tote numele romanesci, sustantive si adiective participiali, cu terminatiunea ore seau oria, tote suntu feminine forà esceptiune, — seau se dîcemu mai adeveratu, panà aci tote erau, — in a-ante de inventarea acestui barbarismu monstru.

Numele romanesci, terminate dupa pronuncia in ore, suntu de doue derivatiuni; — un'a, care respunde terminatiunei latine in or masculine, precumu: hic sudor-is, abl. sudore, rom. sudore-a; putor-is, putore; dolor-is, dorore; lucor-is, lucorel'a celi vechi; calor-is, carore la macedoromani; color-is, curore, la aceliasi, latinesce tote de genulu masculinu, er' romanesce tote de genulu famininu; inca si flore e femininu la noi, de si la latini e masculinu flos-ris in abl. flore; totu asia si recore dela recor-ris neusitatu; si bore deca cumu va e dela boreas latinesce masculinu, macaru cà in bore, cá si in sore, terminatiunea ore nu e forma terminativa, ci e radicale.

Alt'a e, carea respunde la terminatiunea latina oria, dela oriu-oria lat. orius seau or si oria-orium, pr. laudatória lat. laudatorius-a, portatória lat. portatorius-a-um etc. Dein carea inca avemu doue specie, un'a a' participialoru, precumu amu vediutu: laudatoria, portatoria etc., — alt'a a sustantiveloru, derivata totu dela participiu, precumu: ruptoria, scrisoria etc. cá la latini victoria sustantivu femininu dela form'a: victorius-a-um; inca si mória lat. muria, care inse era-si nu e de una natura cu cele alalte, ci cá si bore si sore cu terminatiune radicale in ore, nu cu derivata.

Er' deca dîcemu sore si sore-le in masculinu, cá si latinii sol-is in abl. sole, etimologi'a cuventului ne arata, cà terminatiunea ore in sore, nu e de una natura cu terminatiunea derivativa a' celoru alalte; si cà ore in sore propriè e numai una degeneratiune dein ol-ole, er' nu originale or-ore.

Pre ce inse se razima neologistii fabricatori de ore masculinu in limb'a romanesca?

— Forà indoiela pre form'a latina or-ore, precumu auctor-re, imperator-re etc. carea la latini e masculina de regula, — ci nu si la romani.

Pentru cà romanulu dein form'a latina in or masculina, seau au facutu ore femininu, pr. sudore, flore etc. cumu amu vediutu mai susu, — seau au facutu oriu masculinu, pr. pastoriu lat. pastor, judecatoriu lat. judicator etc, — seau a lapedatu pre R dein fine, si a dîsu imperatu

---

*) A vedé mai la vale; — ce se facemu? — ulula cum lupis.

dela imperátor, retienendu accentulu latinu, si gubernatu la celi vechi dela gubernátor totu asemenea. De unde apoi au derivatu imperatîa, gubernatîa. Altu modu, cumu ai mai poté derivá aste doua nume dein urma, deca nu aru sustá formele vechie: imperatu, gubernatu?

Inse neologistii fabricatori de forme corupte nu au luatu a mente proprietatile seau particularitatile limbei romanesci, carea in multe parti-si are mersulu seu si regul'a sa propria si particularia, seau nu au vrutu ale respectá, deca le au cunoscutu, — ci oserbandu numai, cà una mare parte dein terminatiunile romanesci in numinativu sémana cu ablativulu latinu de a III. declinatiune, au inceputu orbesce a generalisá asta coincidentia esceptiunale intru tote dupa form'a latina, si a sterge tota particularitatea propria limbei romanesci, — ceea ce inse nu le-s'a sfetitu, si nece nu le-se va sfetì in pururea, asia speràmu.

— Cumu nu?

— Asia; cà nece una data nu voru poté aduce pre romanu, se dîca: acestu flore fromosu seau flore-le fromosu, nece acestu sudore caldu seau sudore-le caldu; — precumu nulu voru poté aduce se dîca: imperatorìa in locu de imperatîa, si altele asemenea.

Speràmu, cà totu asia nulu voru poté aduce se lapede pastoriu-lu, si se dîca pastore-le; dar' nece judecatore-le, macaru cà amu vediutu, demi aducu bene amente, chiaru si: domnitore-le Romaniei! O! seraca Romania!

Se speràmu inca, cà literatii nostri in urma-si voru venì in menti, voru studiá mai bene natur'a limbei romanesci, voru respectá mai cu pietate proprietatile ei, — si cu unu cuventu, se voru sfií mai multu de a fabricá seau de a urmá barbarismi. Dè D. dieu!

De altele, de alta data.

Nota. Bunii nostri lectori ne voru liertá, deca uneori ne sierbimu de spresiuni mai aspre intru combaterea deviatiuniloru filologice, ce nu o facemu prea bucurosi. Inse o facemu, pentru cà ne-s'a imputatu ore candu, in a-ante de aparitiunea Archivului, cà de ce noi filologii nu sbiciulamu barbarismii celi hidosi dein diuaria-le alesu dein Principate; cu tote cà si acum'a credemu, cá si atuncia, cumu cà aici are locu proverbiulu: mazere in pariete.

(XXXVI.)

DE LATINITATEA LIMBEI ROMANE.

IV.

Se incepemu dela cele Dacice, cá dela cele mai vechia deintre tote, si pentru noi de mai mare interesu.

Nu vomu se tractàmu inse aici despre Daci, dealungulu si latulu, cumu aru meritá, cà cene au fostu eli, de ce origine, de istori'a loru, si de ce limba au fostu: pentru cà una pertractatiune in tote partile esacta ar' recere unu articlu destintu, si basatu pre esamenele documenteloru vechia, pentru cari aici ne lipsesce spatiulu.

Amentimu numai, cá prein trécatu, cà dupa parerea nostra subiectiva, pentru care de una camu data ne despensàmu a produce si probe, eli s'au tienutu de marea familia a' Thraciloru *), au locuitu mai antaniu in derept'a Dunarei, er' in urma trecundu in stang'a, se estensera intre Dunare si Carpati panà la Prutu despre resaritu, er' despre apusu, impinsi de Germani in urma fura constrinsi a trece preste Tisa in coce, lasandu Jazigiloru metanaste, adeca stramutati, totu tienutulu intre Dunare si Tisa, unde acestia si panà astadi mai locuescu sub numele de Jász, cari suntu remasîtiele loru, acumu unguriti, de si se paru a fí fostu germani dupa origine.

Numele loru, Daci, la celi mai vechi scrietori e mai raru, de câtu Gete, er' la celi mai tardii **) alesu dupa ocuparea Daciei prein Romani, numirea de Daci e mai usitata, decâtu cea de Gete.

Er' deca unii scrietori sî mai tardîi, istorici si poete, ***) tienu pre Gete si Gothi a fí totu un'a si aceeasi natiune, confusiunea se pare a provení atâtu pentru asemenarea acestoru doue numiri, Gete si Gothi, asia de pucinu diferite, câtu si pentru cà natiunea Getica, seau Dacica, fiendu stinsa dupa bataliele cu Romani, in urma numai erá cunoscuta de câtu de nume.

De acì provene, cà chiaru si scrietorii de origine Gothica, cumu este Jornande, inca tienu, cà Getii erau Gothi; ceea ce inse nu pote fi adeveratu, dein causa, cà Gothii erau de natiunalitate si limba germinica, er' Getii erau poporu thracicu.

Parerea, cà Getii au fostu Gothi, fù adoptata

*) Strabo geogr. VII c. III.
**) Cl. Ptolemeu geogr. l. III. c. VII.
***) S. Hieronimu, P. Orosiu, Claudianu etc.

si de unii scrietori sasi dein Trni'a, a nume de Tröster*) si Toppeltinu in operele loru, de unde si afirmau, cà si numele Daci e forte aprope de numirea Deutsch, pronunciata Daici, si cà de aceea sasii dein Trni'a suntu remasîtiele vechiloru Daci, prein urmare nu chiamati de regele Ungariei Geiza, ci numai donati cu privilegia dein partea aceluia, precumu amu atensu mai susu (Nr. XVIII), unde amu tractatu de privilegiulu Andreanu dein a. 1224 pentru Sasii trni.

Inse asta idea, nu sciu dein ce causa, nu a placutu universitatei Sasesci, cumu amu aratatu totu acolo, si nece altoru germani, — si pre dereptu, pentru cà Dacii, nu erau nemti, nece limb'a nu le erá germana cá a' Gothiloru; ceea ce se pote probá pre deplenu.

Cà-ci care a fostu limb'a Gothiloru, astadi este prea bene cunoscutu dein versiunea gothica a S. Scripture pastrata panà acumu, si dein alte documente vechia literaria, dein cari se cunosce, cà limb'a gothica e de origine germanica.

Er' despre limb'a Getica, seau Dacica, inca este sciutu, cà dein câte cuvente dacice au mai remasu cunoscute pana astadi, nece macaru unulu nu e de etimologia gothica seau germanica, cu tote cà intre etatea versiunei gothice facute in Moesi'a in seclulu IV, si intre etatea lui Dioscoride mediculu dein secl. I., la carele se afla cele mai multe vorbe dacice cu semnificatiunea loru, nu este mai multa distantia de câtu de trei secle.

V.

Dupa ce dar' Dacii seau Getii nu suntu Gothi seau germani, nu erau eli ore Slavi, cumu afirma W. Schmidt si altii?

Noi, forà de a ne lasá in discusiuni intense si asupr'a acestei cestiuni, preste totu ne dàmu parerea, cà Dacii nu au fostu nece de natiunalitatea slavica.

Pentru cà si intru alaturarea remasietieloru dacice nu aflàmu nece una afinitate intre cuventele dacice remase si intre vorbele slavice dein ori ce dialectu se fia.

De càtu, pote cà numele regelui dacicu Diurpaneu dupa ide'a unoru slavisti s'ar' paré a fí totu un'a cu жвпан celu slavicu; ceea ce inse nu pote se aiba mai multa probabilitate de càtu afinitatea, ce o au aflatu altii, intre numele altui rege dacicu, de pre tempulu mosiului Horatiu, carele asia cantá (Carm. lib. III, od'a VIII, v. 18):

Occidit daci Cotisonis agmen,

Si intre vorb'a nemtiasca Gottessohn, dupa cumu conjecturase unii fautori ai ipotesei, cà Getii au fostu Gothi.

Dar' mai aflàmu si coloni'a Zernensium in Daci'a vechi'a la Ulpianu in pandecte *), si Iovis Cerneni in table cerate **), si Dierna la Cl. Ptolomeu ***), cari tote impreuna cadu pre Mehadi'a de acumu, unde curre riusiorulu Cern'a, cumu si in tiar'a Hatiagului se afla altu riuletiu totu sub nume de Cern'a, care dupa slovenia ar' insemná riulu negru, precumu si la turci multe apsiore se chiama cara-su (apa negra), er' grecii moderni tota apa o numescu nero, ce la itali insemneza negru.

Numai câtu nu se pote scí, deca Dierna seau Tzerna seau Zerna, care erá statiune romana dacica, numitu-s'a dupa apsior'a Cerna dela Mehadi'a, si numea-se ore asta apsiora si pre atunci Cerna?

Este pre adeveratu, cà in partile de astadi ale Daciei ocurru forte multe numiri slavice, despre cari pote fí intrebare, cà de unde si candu s'au inceputu.

Fautorii ipotesei, cà Dacii au fostu slavi, afirma, cà aste numiri slavice suntu dacice. Inse nu ne esplica, cà deca ast'a e asia, pentru ce aceste numiri nu se afla nece la scrietorii celi vechi, cari scriu de Daci'a si de locurele ei? si pentru ce érasi numirile vechie dacice, ce se afla la aceli scrietori vechi, astadi nu se mai usiteza nece se potu esplicá dein limbele slavice.

Cu tote astea, noi nu vomu afiirmá, cà in Daci'a vechia nu au fostu locuitori de nationalitatea slavica; numai câtu suntemu de parere, cà acestia nu au fostu daci, ci Sarmati.

Pre Daci, tienemu cà suntu veniti dein derept'a Dunarei in stang'a, si suntu de natiunalitatea thracica, cumu ne spunu vechii scrietori, precumu amu premisu.

Er' pre Sarmati, tienemu cà suntu de origine

*) I. Tröster, Das alt u. neue Teutsche Dacia, Nürnberg, 1666, in 12-o. Toppeltinu cá mai susu.

*) Digest. l. I. tit. XV, 1.

**) Archivu Nr. IV. pag. 72.

***) Geogr. l. III. c. VIII. §. 10.

dein stang'a Dunarei, si de natiunalitate slavica, pre carii Dacii seau Getii iau respensu panà dein colo de Carpatii nordici in nordulu Daciei, remaniendule inse urme in Daci'a si dupa asta repultiune; si in belulu dacicu, i-aflàmu veniti intru ajutoriu Daciloru. Vedi Column'a Traiana §. CXLVII (Arch. nr. VII. pag. 132).

De atare urma tienemu chiaru si numirea vechiei capitale a' Daciei: Sarmisegethusa, carea se pote, cà ore candu a fostu chiaru capital'a Sarmatiloru, in a-ante de a fí fostu respinsi de Daci.

Se dîcemu, cà si alta cetate dacica numita Sarmisirga inca a fostu sarmatica dupre inceputu, precumu si numirea acestoru doue cetati, cu Sarmis in a-ante, se pare a demustrá.

Se dîcemu inca, cà chiaru si dieulu Sarmandu dein inscriptiuni, totu de acea origine a fostu. Si ce-ne scie, nu cumu-va si vorb'a nostra sarmanu, seau surumanu si sirimanu, nu e totu dupa aceeasi numire sarmatica?

Dar' se dîcemu in urma, si cà Diern'a (Tzern'a, Zerna), inca e sarmatica, si numita dupa ap'a Cern'a dela Mehadi'a.

De acea inse totu nu dîcemu, cà Dacii si Sarmatii au fostu totu de una nationalitate; si de acea nece cà Dacii aru fí fostu slavi, cumu tienemu cà au fostu Sarmatii.

Prein urmare, nu dîcemu nece cà numirile slavice de astadi in partile Daciei suntu numiri antice, ci tienemu cà acestea suntu cu multu mai tardîe.

A ne esplicá pre largu asupr'a originei acestoru numiri slavice, ne ar' departá prea tare dela obiectulu propusu. Dar' ar' fí si cu greu, a precisá tempulu, de candu s'au inceputu aceste denumiri. Pre scurtu inse toru vomu atinge ceva.

Noi credemu, cà mai liusioru s'aru poté esplicá totu dein acea causa, dein care au intratu si alte vorbe si numiri slavice in limb'a romanesca.

Dupa ce elementulu slavicu, bulgaru si serbu, a inceputu a predomní in tote relatiunile relegiose si politice, la romani, nu e mirare, deca chiaru si numirile romanesci ale locureloru s'au straformatu in slavice, precumu in Trni'a s'au straformatu in ungurесci totu dein asemeni cause.

*) Vedi Inscriptiunile dacice de Ackner si Müller nr. 664 si 826.

De esemplu, mai pote ce-ne-va a se indoi, cà Campu-lungu dein Romani'a este romanescu, si se numesce romanesce?

Si cu tote astea, mi aducu amente, cà la Fejér in Codice diplomaticu, ce acumu nu l'am intregu, pentru cà in 1849 mi l'au furatu U-nii si panà astadi nu voru se milu dè in apoi, — am vediutu una diploma de la regele Sigismundu datata dein Hoszu mezö in Romani'a, va se dîcu Campu-lungu.

In Trni'a inca este unu satu romanescu, cei dîcu si romanii astadi numai Huzmezeu, sî siau uitatu sei mai dîca Campu-lungu.

Intre cartile romanesci cele mai vechie tiparite in Romani'a este si cea sub titlu: Лвъцътѡрі престе тоате zілеле, tiparita la a. 1642 in 4-, in Длъгомполи.

Ce este Dlagompoli? me intrebà repausatulu Dr. Basiliu Popu in 1836, candu iam tramisu Catalogulu de carti vechi romanesci, ce l'a tiparitu impreuna cu ale sale in Disertatiunea despre tipografiele romanesci.

— Ce se fia alt'a, iam respunsu, de câtu Campu-lungu? *)

Si deca ast'a s'a templatu chiaru cu Campulungu, ce nu se va fí intemplatu cu alte multe.

VI.

Intre numele dacice, nu scimu, deca se cuvene a numerá si numele propria, ale locureloru, riure-loru, popora-loru, regiloru si altoru persone dein Daci'a, dein causa, cà nu scimu, cari popora au pusu nume acestoru locure si riure, si cari popora au fostu de gentea dacica, pre cum sî, cà ore numele regiloru si altoru omeni dein Daci'a fost'au nume domestice, au numai impromutate dela alte popora de nationalitate diversa, chiaru cumu se templa si astadi, candu vedemu romani nu numai numinduse cu nume grecesci, serbesci etc., ci si nemtiesci, unguresci si turcesci, de cari nu mai aducemu esemple, fiendu cà suntu pre limb'a fia-caruia deintre noi.

Celi mai vechi locuitori ai Daciei au fostu Agathyrsii, de cari Herodotu scrie, cà se tragu

*) Vedi titlulu cartei, prescurtatu, in Principia de limba si scriptura, pag. 109, sub Cc; — si in Disertatiunea amentita pag. 59, inse aici cu erore in fine, alesu in vorb'a Бавара, in locu de Богородіца prescurtatu in Бiја.

dela unu filiu alu lui Hercule; er' cà au fostu locuitori Daciei, cunoscemu totu dupa Herodotu, care apriatu ne spune, cà Muresiulu vene dela Agathyrsi, si dupa aurulu loru, de cari Herodotu erasi dîce, cà suntu portatori de auru. *)

Ce insemneza Agathyrsu? Cene mai scie? Atât'a vedemu, cà form'ai e grecesca, dar' nu scimu, deca in adeveru ea e vorba grecesca, au numai grecita.

Dupa eli venu Getii si Dacii, de una limba intre sene si cu Thracii **). Dacii la celi mai vechi Dai, si Davi, cari numiri impreuna cu Geta, in urma devenira numele sierbiloru, alesu la Atenieni, si de aci la comicii loru si ai latiniloru, de unde si proverbiulu: Davus sum, non Oedipus. ***)

Ce insemneza numele Dacu si Geta? Nece ast'a nu se scie.

Ptolemeu la loculu citatu amentesce numele a vreo XV popora seau vitie, cari locuiau pre atunci, in secl. II., seau locuise mai in a-ante panà a nu vení Romanii, in Daci'a, cele mai multe totu nume ne mai audîte seau pucinu cunoscute, intru atât'a, câtu unele nece nu se mai potu determina cu securitate dein variantele manuscrisa-loru; precumu: Anarti, Teurisci, si Cistococi in partile mai nordice incependu despre apusu spre resaritu, asia câtu Anarti aru fí locuitu in Maramuresiu, Teurisci camu in tienutulu Cetatei de pietra, er' Cistoboci in Bucovin'a. Si asia mai in colo, panà la celi mai meridionali: Saldensi, Ciaginsi si Piefigi, cari cadeau mai toti in Romani'a propria.

Numele regiloru dacici, precumu: Boerebista, Cotizo, Decebalu, Dromicheta, Diurpaneu, Orole seau Role seau Scorilo, si Sitalce, erasi suntu totu atatea nume ne-cunoscute, deintre cari amu graitu mai susu de Diurpaneu si Cotizo, impreuna cu esplicatiunile ridicule ale loru; aici mai insemnàmu numai, cà Oroles seu O-Roles seau Olorus, si Cotys seau Cotizo erau numele si ale unoru regi thracici.

Intre numele dieitatiloru dacice si ale privatiloru, pr. Gebeleizis; Dicaeneus, etc. celu mai celebre este neindoitu alui Zamolxis semidieulu loru, si spelunc'a lui numita Cogeon de cari mai pre largu scrie Strabo la loculu citatu.

De acestia fia-ne liertatu aici a ne dá una parere, ce pote cà va paré unor'a camu curiosa, inse chiaru si de se va paré asia, totu cutezàmu a o dá, — nu intru atât'a de Cogeon, care si astadi se numesce mai asia, adeca Gogan, si este si astadi spelunca in Trni'a, cá pre tempulu lui Strabo, ci mai de multu a fostu si cetate, de unde si astadi satulu dein apropiare se numesce sub cetatea Gogan (ungr. Gogán Váralja); —

Ci intielegemu de Zamolxis, care nume ne-se pare a fí remasu panà astadi in numele riului Somesiu (?!), la unguri: Szamos. Unde avemu de a obserbá pentru parerea nostra, nu numai cà numirile adese ori in decursulu multoru secli trecu dela unu obiectu la altulu, — dar' si cà la paganii vechi, chiaru si in Greci'a, riure-le erau considerate cá nescari dietàti, precumu se scie. Pentru ce dar' se nu pota fí si Somesiu-lu Zamolxis, riulu D. dieu?

Totu asia vedemu, — se intielege, totu dupa parerea nostra, — si numele riului dein Daci'a, Tiarandu, amentitu la Herodotu *) intre cele cinci riure ale Daciei meridionali, cà a remasu panà astadi in numirea Zarandu, de si astadi nu se mai dà acestu nume riului, Crisiu, cá pre tempulu lui Herodotu, ci numai unui tienutu seau judeciu, prein care trece acelu riu, pre care riu apoi grecii metalurgi ai Romaniloru l'au numitu Crisiu, χρύσιος, adeca aurosu, si dupa care si opidulu capitale dein acelu judeciu, ce se chiama Bai'a de Crisiu, la inceputu fora indoela nu insemná: scaldele Crisiului, ci bai'a de auru, cumu si in Romani'a totu asemenea se numesce panà astadi opidulu Bai'a de Rama seau arame.

Deintre numele celoru alalte nume dein Daci'a meridionale, amentite la Herodotu in l. c., au mai remasu inca doua panà astadi: Prutu-lu, de care Herodotu scrie, cà Scythii-lu numescu Porata, er' grecii Pyretos, — si Argesiu-lu, la Herodotu Ordessos.

Numele celoru alalte doue: Araru, si Napari, s'au uitatu; cu tote cà Fotino in istori'a Romaniei, vrè se fia Araru riulu Argesiu **),

*) Herodotu l. IV c. 10. 48. 104.
**) Strabo Geogr. l. VII, c. III.
***) Strabo l. c.

*) Herodotu l. IV c. 48.
**) Edit. grecesca t. III. pag. 231.

er' Napari riulu Jalomiti'a de astadi *); inse nu scimu pre ce fundamentu.

Er' numele Muresiului dein Daci'a centrale, seau dein Agathyrsi, inca a mai remasu, la Herodotu Maris la l. c., er' la Strabo Marisos.

Au mai remasu si Aluta lui Ptolomeiu la l. c., si Appulum riulu dela cetatea cu acel'asi nume, — la noi Oltu, si Ampoliu.

Atât'a de una camu data despre vechiele numiri dein Daci'a, câte au mai remasu, de si cu ore-care scaimbare, panà astadi la noi.

Aici punemu intrebarea, dupa cumu credemu, la loculu seu: Cà cene a conserbatu aceste numiri atâtu de vechie, in decursulu atâtoru secle? nu de la Herodotu panà la noi, — ci dela Aurelianu panà la Tuhutum!

Conserbatu-le-au dora Sasii dein Transilvani'a? Inse eli nu voru se fia descendentii Daciloru, ci veniti din Flandri'a numai de 700 de ani in coce.

Au pote le au conserbatu ungurii, cari inse se lauda numai cu una 1000 de ani dela venirea loru in Europ'a si dela constituirea statului loru?

Dar' dela 270 panà la 800, in aceli 500 de ani, pre candu nece unguru nece sasu nu calcà pre pamentulu Daciei, cene a conserbatu, deca nu romanulu: in Trni'a Muresiu, Oltu, Crisiu si Ampoliu, pote fí si Somesiu, Goganu si Zarandu, — in Moldov'a Prutu, si in Romani'a Argesiu?

Pentru cà este invederatu, cà aceste numiri au cautatu se treca dein mana in mana, — dein man'à dacului in man'a Romanului seau românului, — er' nece decumu nu a potutu se treca dein man'a dacului seau Romanului intru a' ungurului si sasului forà intremediatoriu, care nu a potutu fí altulu decatu romanulu.

In urma mai amentimu aici una multîme de numeri ale cetatiloru dein Daci'a, numiri dacice, a' caror'a nece semnificatiunea nu e cunoscuta, nece memori'a nu a remasu, decâtu de vechii geografi, si alesu la Ptolomeu.

Singura vorb'a dava, care se afla adausa la numele multor'a dein aceste cetati, se pare a insemná cetate, pr. Docidava, Patridava, Carsidava, Petrodava, Sandava, Utidava, Marcodava, Ziridava, Singidava, Comidava, Zusidava, Argidava, Nentidava, si in Moesia inferiore Sucidava, Dausdava, Zargidava, Tamasidava, si Piroboridava, in partea despre Prutu.

De acì pote fí, cà si numele cetatei si opidului Deva dein Trni'a aprope de capital'a Daciei totu un'a este cu numirea dacica dava adeca cetate.

Er' vorb'a bara seau para, ce inca se afla adausa la altele inse mai pucine nume de cetati, totu asia se pare a fí insemnandu, aprope fiendu si de vorb'a grecesca πόλις, pr. Zurobara, in Traci'a Drusipara.

Cele alalte numiri le trecemu, er' dein câte amentiramu panà acì, prea pucine ne au remasu panà astadi, inse si atâtea fiendu destule pentru anticitatea romanului pre pamentulu Daciei, er' nu si pentru dacitatea lui si a' limbei romane, de nu voru mai fí si alte argumente mai poterosa decâtu acestea.

VII.

Se venimu acumu la vorbele dacice, ce ni-le au conserbatu unii scrietori medici greci si latini, cumu se chiamau unele plante medicinali si in limb'a dacica.

Dioscoride, cumu amu dîsu, scrietoriu medicu grecescu de sub Nerone seau si mai vechiu dein secl. I, in opulu seu de materia medica, — si altulu latinu dein secl. II, sub Antonini, cu numele Apuleiu, in asemenea carte medicinale sub titlu: de virtutibus herbarum, la multe plante au insemnatu, nu numirile grecesci si latine, ci si dein alte limbe barbare, pr. galice, ispanice, etrusce, egiptiace etc. si alesu Dacice, cu pucine thracice (Dardanice, si Bessice. *)

I. Chr. Engel, in disertatiunea sa de espeditiunea lui Traianu la Dunare, pag. 72 seqq. le a amentitu pre scurtu; er' mai pre largu E. Rössler in disertatiunea sa mai susu amentita sub titlu: Dacii si romanii pag. 75 seqq.

Dupa cari si noi aici le insemnamu, in ordine alfabetica, cu esplicatiune latina, citandu si paginele editiunei lui Dioscoride de Lipsi'a, tom. I, precumu si numerulu celoru, ce se afla in cartea

*) Totu acolo p. 238.

*) Vedi P. Dioscoridis, de materia medica libri quinque, edid. C. Sprengel, Lips, 1829, duo tomi 8-o; Fabricii biblioth. graeca, vol. III, pag. 88 seqq. si Fabricii biblioth. latina, edid. Ernesti Lips. 1774. 8-o tom. III. pag. 42 nr. 5.

botanica a' lui Heuffel sub titlu: Enumeratio plantarum in Banatu Temesiensi, Vien. 1858, 8-o.

a) Dupa Dioscoride.

Aniassexè, p. 497. Onobrychis sativa. Linn. Heuffel 1485.

Aprus, p. 522. Iris foetidissima. Linn. Rom. Lilia. . .

Asâ (Bess.) p. 420. Tussilaga farfara. Linn. H. 862. Rom. Podbealu.

Aloitis (Dardan.), p. 341. Gentiana lutea. Lin. H. 1158, et 1160. Rom. Gentiurea.

Bles, p. 260. Amaranthus blitum. Lin. H. 1464. Rom. Sciru.

Budalla, p. 611. Anchusa italica. Retz. H. 1192. Rom. Limb'a boului.

Caropithla, p. 615. Ornithus compressus, al. Lathyrus Nissolia, al. Impatiens balsamina, al. Plantago lagopus. Lin. H. 377 et 512. Rom. Flore de mažere . . . Slobonogu . . . Platagine . . .

Cerceraphron, p. 327. Anagallis arvensis. Lin. H. 1434. Rom. Scanteliutia . . .

Coadama, p. 593. Potamogiton rufescens. Schrad. al. Potamogiton zosteraefolius. Schum.

Cotíata, p. 528. Triticum repens. Lin. H. 2039.

Crustane, p. 330. Chelidonium majus. Lin. H. 85. Rom. Erb'a rundunelei.

Cycolida, p. 566. Physalis alkekengi. Lin. H. 1230. Rom. Papalàu.

Dácina, p. 519. Statice limonium, al. Polygonum bistorta. Lin. H. 1521 Rom. Carligati.

Diélia, p. 561. Hyoscyamus reticulatus, aureus, et albus. Linn. Rom. Maselária. . .

Dochelà, p. 500. Ajuga chamaepithys. Schreb. al. Ajuga Iva; idem; al. Teucrium supinum, vel montanum. Lin. H. 1422 et 1426. Rom. Temaitia de campu; al. Dumbetiu.

Dys, p. 588. Urtica urens, et dioeca. Lin. H. 1575. et 1576. Rom. Urdica mica, si mare.

Gonoleta, p. 488. Lithospermum officinale. Lin. Rom. Meliu paserescu. H. 1211.

Lax, p. 139 (ed. Francof. dein a. 1598). Portulaca silvestris. Rom. Erba grasa. . .

Mantía, p. 533. Rubus fruticosus. Lin. H. 549. Rom. Muru (de mure).

Mózula, p. 580. Agaricus muscarius. Lin. Rom. Burete pestritiu.

Mendruta (Mys.), totu una cu Dácina.

Olma, p. 666. Sambucus ebulus. Lin. H. 789 Rom. Bozu.

Ormia, p. 476. Salvia horminum. Lin. Rom. Salbia.

Pegrina, p. 676. Bryonia dioeca. Jacq. H. 644. Rom. Cucurbetiea.

Phithophthethelà, p. 616. Adianthum capillus. Lin. Rom. Peru-fetei.

Polpum, p. 406. Anethum graveolens. Lin. H. 750. Rom. Marariu.

Priadela, p. 676, totu un'a cu Pegrina.

Prodíorna, p. 630. Helleborus officinalis. Salisb. al. Helleborus orientalis. Lam. Rom. Erb'a nebuniloru.

Propedulà, p. 537. Potentilla reptans. Lin. H. 567. Rom. Cinci-degete.

Rhathíbida, p. 605. Aster amellus. Lin. H. 868. Rom. Rusia de tomn'a veneta.

Salía, p. 543. Tragium Columnae. Spreng.

Sciarè, p. 355. Dipsacus fullonum vel silvestris. Mill. H. 841. Rom. Scaiu.

Seba, p. 666. Sambucus nigra. Lin. H. 790. Rom. Socu.

Sicupnoex, p. 363. Eryngium dichotomum. Desf. al. Eryngium planum; al. tricuspidatum. Lin. H. 693. Rom. Scaiu venetu.

Tulbelà, p. 350. Erythraea centaurium. Pers. H. 1168. Rom. Potroca.

Tura, totu un'a cu Cerceraphron.

Tutastra, p. 669. Cucumis colocynthis. Lin.

Zuoste, p. 463. Artemisia arborescens. Lin. Rom. Pelinu. . .

b) Dupa Apuleiu.

Dein cele mai susu aflate la Dioscoride, Apuleiu amentesce urmatoria-le: Cycolida, Dielia, Dochela, Lax, Mantia, Olma, Propedula, si Zuoste. Er' afora de acestea inca:

Amalusta, Matricaria chamomilla. Lin. H. 935. Rom. Musiatielu.

Arborria, Hedera helix. Lin. H. 783. Rom. Edera.

Diodela, Myriophyllum spicatum. Lin. H. 623.

Dochlea, totu un'a cu Pegrina.

Drocilla, totu un'a cu Propedula.

Riborasta, Graece Prosopites aut Prosopes vocata est; Itali personatiam, Galli betilolen, Daci riborasta. Apuleiu.

Scardia, Artemisia absynthium. Lin. H. 904. Rom. Pelinu negru.
Scithe, Atractylis gummifera. Lin.
Simpeax, cynoglossum officinale. Lin. H. 1185. Rom. limb'a canelui.

Dein aceste vorbe dacice, considerate de a menuntulu, fia-care pote judecá, deca a remasu macaru un'a deintru atâtea in limb'a romanesca; pre candu dein limb'a romana atâte nume de plante ne au remasu.

Asemenari intre unele dacice si greco-latine aflàmu in Bles lat. blitum, si in Ormia lat. Salvia horminum, de cari nu pote fí indoiela.

Er' asemenare intre dacice si romanesci, nu se afla, decâtu forte departata, in Sciarè pronunciata cu k in locu de c, seau cá la noi, romanesce Sciru seau Stiru, — si in Tulbelà roman. potroca, asemenatu cu turbare seau tulbure, la botanici: Datura stramonium, si Chaerophillum sativum.

Si cu asta terminàmu, cele ce aveamu de dîsu despre vorbele dacice preste totu, si anumitu, despre cele ce aru fí in limb'a romanesca.

Nota. Spre adeverirea multoru aserte, ce amu atinsu mai susu dein unii scrietori clasici antici despre Daci'a, semtîmu destulu de viu necesitatea de ale citá chiaru si vorbele, si deca s'ar' poté, nu numai in versiune, ci si in testulu loru originale. Nu scimu inse deca se va poté dein mai multe cause; er' in casu candu se va poté, vomu incepe dela Herodotu, si vomu continuá cu Strabo, Cl. Ptolemeu, si altii.

Vomu reproduce mai totu dein acea causa Vocabulariulu botanicu, celu publicasemu inca in Organu la a. 1847, inse revediutu, corresu, si immultîtu, dupa cumu e datin'a, pentru cà de atunci a crescutu una generatiune noua, carea nu a apucatu lucrure asia vechia de 20 de ani si mai bene mai in a-ante; apoi cene mai scie, deca se mai afla Organulu in man'a cuiva, seau s'a dusu si elu cu Vocabulariu cu totu si cu alte mai multe pre calea premare, pre carea se ducu cele mai multe folie peridiocc, de nu le mai remane nece urm'a — si aici incai e si loculu.

XXXVII.

FRAGMENTU GEOGRAFICU VECHIU.

In organulu nostru publicisticu dein a. 1847 nr. XXV. publicasemu in Suplementu, unu fragmentu vechiu geograficu, dupa unu Msu vechiu romanescu, care cuprende una multîme de scripte, mai tote de argumentu baserecescu, intre altele inse contiene si unu **fragmentu de geografia** a' **Transilvaniei**, seau mai bene unu **Escerptu**, pentru cà Msulu la inceputu nu e defectuosu, ci numai scrietoriulu nu a scrisu intregu opulu geograficu. In fine inse s'a pierdutu ceva.

Una nota marginale de a supr'a paginei ne spune, cà cap I. si II. nu s'au scrisu, dîcundu: **кап а҃ si в҃ нꙋ є скрїс кап г҃ кꙋм се зиче а трѧ парте.**

Ci si atât'a, câtu a mai remasu, e momentosu destulu, pentru cà de si nu avemu multe de a invetiá dein acestu fragmentu, dar' deintru insu cunoscemu, cà si in aceli secli barbari, candu s'a scrisu Msulu, totu se mai aflau barbati romani, cari se cuprindeau cu scriere, compunere, seau traducere de carti si de alta natura, nu numai totu baserecesci.

Ci mai antaniu se vedemu fragmentulu, pre care noi aici cu pucina scaimbare-lu descriemu diplomatice, numai câtu ne sierbimu de caracterele semi-cirile, in loculu celoru intrege ciriliane.

Alta scaimbare amu facutu, cà testulu fragmentului in Msu e scrisu in continu forà a linia, er' aici pentru evidentia s'a impartitu in periode dupa argumentu.

Cele rarite insemneaza, cà in Msu suntu scrisa cu rosiu.

Fragmentulu.

De цара Арdеалꙋлꙋi шi de цinꙋtꙋл ei, кътe сънtꙋ tot пре самѫ. Ꙟпчепꙋt *).

Арdеалꙋл пꙋ ecte цэръ фоаptе маре, шi пꙋmai о паptе че се ziче о латꙋpi de цinꙋt кареа ecte деспре паptea църiei ꙋнгꙋрещi. Ачасtа ecte пре цinꙋtꙋре ꙟпърцitѫ.

Ꙟtѫi цinꙋt Хꙋnid ваida. Хinidoapa четате кареа саꙋ zidit de Iанкꙋл воdъ. фечiорꙋл лꙋi Жiкmont краi. кареле аꙋ фost пъсꙋt din Морсimа фаtѫ de рꙋmѫn **). Deчi ачест Iанк. че iаꙋ zic хꙋniad Ianъш воdъ. ел аꙋ zidit хꙋnidвар. шi аꙋ пъскꙋt din tрѫпса Маtieаш краi. шi ꙟtрачест цinꙋt ecte Dева четаtе шi ораш. кареа ecte сꙋс ꙟtрꙋп deал. ꙟtрачасta аꙋ фост шi ꙟ Горгꙋ в҃ воiвоzi.

Алdоiле цinꙋt. Гꙋла фieвар. шi аꙋ пꙋс пꙋмеле гꙋла пенtрꙋ пꙋмеле ꙋпꙋi кънitan ꙋнгꙋреск. карi аꙋ фост з҃ кънitani. кънd аꙋ венit аiчi ꙟtрꙋ Арdеал.

*) De aici se tiene suprascriptiunea de mai susu.

**) De aici se cunosce, cà autoriulu nu a fostu romanu.

ачаста гюла Фiервар. алба юлie mainainte ера маре лок шi богат шi ера лок de епiскопie [1]) шi мълте бесéречi къ мълцi преоцi шi ера богацi шi мълте одеждii шi съсле. Аколо есте о бесéрекъ шi ън търн ѫналт кареле лаъ zidit Iанкъл [2]) водъ. чеi zік хънéдi Iанош. tot de пietрi чоплiте къ маре келтъеалъ. шi ѫлънтрь о аъ Фрѫмсецат къ iкоане de аър шi de арџint. шi мълте скъмпе одеждii de лiтърџiе. шi кът се каdе вештенте de свiнцiе. къ аър шi къ пietрi скъмпе шi мъргърiтарiъ. еар кънd аъ Фост къръсъл аiлор ѫфиъ. Ачéстеа тоате саъ лъсат, шi саъ апъкат алтеле.

Атреia вармеџie. че се спъне цiнътъл Търdei. карелеi пъмеле пре орашъл Търdei. аколо сѫнт окне Фоарте алéсе. апроапе de dince. кърь ѫ жос о апъ Фоарте Фрѫмоасъ. карея се кеамъ Аренiаш. шii zік апъ полiiтѫ. Аколо лѫнгъ Търdа. със ѫ коастѫ аъ Фост ън ораш Фоарте Фрѫмос ал ромапiлор. пре нъме саъ кемат. селiнъм [3]). шi акъм се къноаще поарта четѫцiei. десъпра порцеi със аъ Фост о спатъ кръптъ. ѫкiп скрiс. шi ѫ ънгiъл деспре апъс. аъ Фост Фоарте о четате Фрѫмоасъ. шi din четате аъ Фост в. пъртъсéле [4]) че се zік подъри [5]) de пiатръ пре кале. ашéъ Фост мергѫнд аФарѫ din четате. ънъл мерџе спре клъж. шi деачi мерџе ѫжос пънъ ла Дѣж. mai ӗ. mile de лок. ашаъ Фост de лат кът аъ пътът ѫбла в. каръ алътъреа. алтъл мерџеа [6]) de чinde престе Арiеаш [7]). пънъ ѫтро четате пъстie. de аколеа еар мерџе ѫсъс пре апъ пънъ ла Ошерхéлi търѫш. mai ї mile de лок. Ачéстеа тоате ръмѫнii (sic) леаъ пъртъсit [8]) къ маре келтъiалъ. ѫкъ мълте четѫцi пре мълте локъре сѫ гъсъск ѫ Ардéл. лѫнгъ Бълград. шi лѫнгъ Сасшебеш.

Ал патрьле цiнът. ал Колоцълъi (sic). пре ачéеа шi Клъжъл сѫ кеамъ четате. че шi аколеа сънт нiще окне de саре Фоарте алéсе. шi ѫтрачест цiнът. пъмаi ка ӗ. mile de лок. есте о четате Фоарте алеасъ че сѫ ziче клъжъл. шi маiнте саъ кемат немцеще Клаъzенбърг. ѫтрачéстъ четате саъ пъскът Мáтiеаш краiъ. ѫ четатеа чеа веке. ѫтро касъ маре веке. карея есте ла поарта деспре амiаzъzi. Токма ѫнаѫнаintei (sic) есте.

Ал чiнчiле цiнът. че сѫ кiамъ Добóкаi. Ачаста есте четатеа Дѣжълъi. шi есте шi аколо о окнъ de саре Фоарте вестiтъ. апроапе de Сомеш. шi de аколо ӑ milъ есте ън Балванiош, каре аъ Фост Фоарте таре ѫ Ардеал. дела Балванiош, Ъiвар. че сѫ кеамъ Секваръш. de кътръ ръсърit есте четате de скаъп. лъпгъ ачéеа ѫкъ сънт окне Фрѫмоасе.

Ал шéсъле цiнът сѫ кеамъ Калотаi. ачéста е de марџiне de Ардéл шi de алте пърцi але цѫрii кът ѫтъi. ла ал ӑ кап *). къ спре мiазъ поапте шi спре апъс. сънт ачéсте цiнътъре. ѫ Ардéл деспре цара ънгъреаскъ парте. еар деспре ръсърit шi спре амiазъzi. деспре Молдова шi деспре цара ръмъпеаскъ, mai мълт пърод лъкъеск. ѫтрачеастъ царъ.

Ѫтъi есте спре Молдова, о четате че сѫ кiамъ Бiстрiца. шi ачеаста о аъ dат. iФiъ Ласло краiъ **), Фечоръл лъi Алберт краi. лъi хъпiдiаnош гъбернатъл ***). Iанкъл водъ, кареле аъ Фостъ гъбернат ***) пре цара ънгъреаскъ. шi ел аъ Фост татъ лъi Матiаш краiъ. шi мълтъ iзбъпdъ Фъчеа къ оциiле ѫпротiва Търчiлор. шi къ ачéсте вiтежii мълте сате шi четѫцi аъ дърsit вiтежiлор лъi. Дъпъ ачеея аъ кътпърат din ръdа сасiлор din Ардéл цiнътъл къ о самъ de бапi.

Ѫтрачеастѫ парте шi ѫтрачест цiнът. есте о четате Фрѫмоасъ токма лъпгъ мъпте че сѫ кеамъ пре кърсъл апеi Бiстрiца. din със de четате ӑ mile de лок. есте баеа podni чеа веке. ънde аъ лъкрат mai de мълт. къте м̃. de мецерi. карii аъ Фост ла ачеле бъi. че пъ къ атъта самъ de оамепi шi пъ ашé хаспъ.

Дъпъ ачéста съкъi аъ Фост оамепi †). слобоzi шi пéмiшi. шi апропе de чеiа че аъ (венit ††) дела Скiтiа. шi ачещiа аъ Фост mai бътръпi шi слобоzi. паъ dат пiмъръi пiмiк †††) пiчi аъ слъжit. Еар de саъ тъмплат de аъ венit пiскарi вражмашi асъпра цѫрiеi. еi атъпчi саъ скълат дъпъ порънка краiълъi. ѫнаintea вражмашiлор съi. шi кѫнd саъ корънат краiъл. еар еi аъ dат de ом къте ън боъ грас. шi оамепi de оасте аъ Фост. шi пъмънтъл

[1]) Se inticlege: latina.
[2]) Msulu are Iанъл.
[3]) Va se dîca Salinae.
[4]) adeca пардоселе.
[5]) Ms. пъдъри.
[6]) Ms. мецеа.
[7]) In margine: апъ полеiтъ.
[8]) Adeca: pardositu.

*) In margine: спъпе.
**) In margine: Тъпър Владiслаъ краiъ.
***) Dela Gubernator, dupa form'a ѫмпърат.
†) In margine: De съкъi.
††) Adausu dela noi.
†††) In margine: пiчi дажde.

съкȣілор. ecte ꙟпърџit. din tръншii ec ꙟ Apdéл каі бȣni. ші de tpeaбъ de oacte. ші каі de хатȣре ші боі тȣлџі ші граші.

Eap de caci *) ші de zidipea лор. Кȣт аȣ zidit четжџіле ꙟџара Apdéлȣлȣі. кȣт съ kade съ се џіе. Cібіі. карea ecte mape четаte ꙟtpȣ ачасtъ џаръ. ші Састебеш. Клаȣzȣтбȣрг (sic). че съ ziче Клȣжȣл. ші Бістріџа. Менеш (sic), Medieш. Cerim-вар, Сігішар. Kópona, Брашов. Сасварош, оръџіеа Ачесте четжџі ші ораше (ші cate **) леаȣ ꙟченȣt ꙟtъі але zidi. ші алte тȣлte. eap пentpȣ тȣлte oџі ші ръсбоае. пȣ mai ораш ші cate съ џіn. кареле сънt ꙟпърџite пре скаȣne ка съ съ џіe de чіne аскȣлtъ.

A p d é л ȣ л ***) п ȣ с ъ в é (d e †) m a p e. къ пȣmai de ȣndei ziк. Баіа хȣnȣod ††) пънъ ла Бран din сȣс de Брашов. de абіа сънt de ꙟ̃ mіле de лок de лȣnг. eap de ларг. ка к̃. чі ecte лок deлȣрос. пentpȣ ачéеа ecte ші пътънt podniк. ші кȣ поате dȣлчі. ші ꙟпрежȣр ecte ка о корȣnъ фрȣmoacъ. ші пріntpe ачécte dealȣpe тȣлte сънt cate déce ші фрȣ-moace. ші oameni лȣкрътopі кȣ плȣгȣл ші кȣ сапа. ші лісъ гъtеџе гръȣ ші съкаръ ші тълае. к ȣ m deap фі tot наче ape пȣtea фі жȣmetate tot. поле-іџі †††) къчі къ din déлȣpe ші din вълчéле. сапъ пъ-сіпȣл шіл спалъ ші съ алéџе аȣр фoapte скȣтп ші бȣп. ȣ n i i лȣкръ ла apџint віȣ. аȣр арџint. apame. плȣmб. хер. оџел. ші пре алокȣреа сънt ораше de бъі. пре (кȣт. . .)

Aci se curma acestu fragmentu, dein care pucine se paru a mai lipsí, in a-ante de a numí cu numele o p a ш e d e б ъ і, пре (cumu) Zlatn'a etc.

Dein luarea amente atâtu la unele smentele, precomu Колоџȣлȣі in locu de Колошȣлȣі, ші erasi unde se scrie la Turd'a пъdȣpi de піatpъ in locu de поdȣpi adeca drumure, — câtu si la numirile: џinȣtȣл Добокаі si Калоtаі, — se cunosce numai de câtu, cà scrietoriulu manuscrisului nu a fostu insusi compunitoriulu, ci numai decopiatoriu, er' compunitoriulu a tradusu acestu fragmentu, seau opulu intregu, de pre unu originale u n g u r e s c u, inse asia in câtu romanulu inca se cunosce dein mai multe locure.

Tempulu compunerei se determineza prein datulu anului 1556, in a-ante de care nu s'a potutu face, si capetulu seclului XVII, pre candu Trni'a nu mai erá sub principi acatolici. Ci acesta determinatiune e prea larga.

Mai deaprope s'ar poté determiná numai prein vreunu datu mai tardîu, care inse lipsesce, seau nu multu ne ajuta. Celu mai vechiu e dein a. 1679, in partea Msului de man'a a' dou'a, — altu datu se culege numai dein impregiurarea, cà vreo cateva folie s'au scrisu dupa l e g a t u r'a a doua, si dupa unire. Unde oserbàmu, cà de una parte Msulu e scrisu de mai multe manure, mai vechie si mai noue, ce prea liusioru se distingu, er' de alt'a, cà desi Msulu e in buna stare si nestricatu, dar' legatur'a lui, in carea se afla, de si forte vechia, e facuta, dupa ce una mare parte dein Msulu nostru, si inca dein partea cea mai vechia, s'a pierdutu.

Elu, precumu se afla astadi, e adunatu dein mai multe fragmente, mai tote romanesci, afora de unulu serbescu, dein cari doua si mai mari si mai vechia.

Fragmentulu antaniu e scrisu pre chartia lucia, cá in cartile orientali, si de una mana forte elegante. Elu e, precumu se pote judecá dupa form'a intrega, de una data si celu mai vechiu, si de acest'a se tiena si fragmentulu, ce publicâmu, de aceasi mana, inse scrisu mai menuntu.

Pre alu doile fragmentu, la unu locu desiertu, scrie unu Pop'a Petru, feciorulu lui Sierbanu Stoiti'a, cà elu ar' fí scrisu acesta carte la a. 1679, ci scriptur'a-lu arata de minciuna, fiendu diversa de a' Msului, cea mai rea, si cea mai noua, afora dein pucine folie, de cari amu amentitu mai susu, cà s'au scrisu dupa unire.

Asia nu remane alta, de câtu numai limb'a, dupre carea se potemu dejudecá vechimea celoru mai de antaniu fragmente si a' fragmentului geograficu.

Ea este in partea principale si mai acuratu scrisa, mai asemenea cu cea dein cartile mai vechie tiparite in Trni'a incependu dela a. 1575 panà catrà 1650, ci neindoitu mai aprope de terminulu antaniu de câtu de alu doile.

*) In margine: De sasi.

**) Sterse in Msu.

***) De aici se tiene inscriptiunea de asupr'a paginei: кап є. de Apdeaл. кът аȣ фocт de mape. ші кът аȣ (фocт) de фepiчit.

†) Silab'a d e lipsesce in Msu.

††) Vrè se dîca: Banfi Hunyad, rom. хȣedin.

†††) Adeca: i n t r a u r i t i, cá mai susu.

Formele, cá корѕпъ, корѕnat, apame, ape пѕ-ѩea, веmmente, de чinde, весéрекъ. si весéречі; genitivi, cá чеѩъціеі, църіеі, порціеі: plurali cá локѕpe, ціnѕѩѕpe, деалѕpe, si хатѕpe, ce ocuru in testulu acestui fragmentu, demustra, ceea ce amu afirmatu mai susu.

Despre totu cuprensulu acestui Msu, vedi Principia de limba, edit. de 1866, pag. 114 sub Rr.

(XII.)

LIBERTATEA CUSCIENTIEI IN TRANSILVANI'A.

(Continuare.)

1643 Aprile 24, ad. gen. in Alb'a.

Art. 24. Panà acì oficialii nu poteau pedepsi pre maleficii si escedentii, ce locuescu pre mosìele eclesieloru, nece chiaru deca i descoperise cu ocasiunea visitatiunei (czirkálás). Deací in colo oficialii civili se-i pedepsesca dupa demeritu, sî pentru ace'a, cà in forurele baserecesci nu curgu cause criminali.

1646 Martiu 11, adun. gen. in Alb'a.

Art. 4. De ora-ce unii oficiali pentru bani despartu casaterie mai alesu intre romani, s'a decisu, cá ce-ne s'ar' aflá de aci in colo, cà a facutu lucrulu acest'a, comperta rei veritate se se pedepsesca.

1647 Martiu 16, adun. gen. in Alb'a.

Art. 5. Popii romanesci, sî alte persone baserecesci se nu cuteze mai multu a scote birsaguri de acele, ce competu oficialiloru seculari, nece se judece in materie, ce nu se tienu de competenti'a loru.

Sub Georgiu Rakoci II.

1649 Ianuariu 23, adun. gen. in Alb'a.

Art. 1. Cele asiediate la a. 1630 se se observe sî pre viitoriu in omnibus punctis, et clausulis; sî deprenderea relegiuniloru se se continue in totu loculu dupa usulu de panà ací.

Art. 30. Carele ar' remané dela servitiulu belicu sub pretestu cà elu face servitiu in eclesia, pre unulu cá acel'a oficialii sî in comitate sî in secuime se-lu costringa la servitiu (belicu). Totu asiá se lucre si cu fetiorii sî familiarii iobagiloru, cari pote stau ascunsi pre lunga unii predicatori.

Art. 33. Celi dein Trei-scaune se plangu multu, cà popii catolici de a colo, nu voliescu a depende dela vicariulu loru propriu. Deci se decide, cá charti'a, ce rep. Principe a datu mai pre urma despre vicari, se se tienia in omnibus partibus, sî sub conditiunile scrise acolo vicariulu se-si pota continuá deregutori'a. Predicatoriu celibe inca se pota fi protopopu, deca-lu voru alege sî popii celi casatoriti.

1651 Febr. 12, adun. gen. in Alb'a.

Art. 13. De ora-ce protopopii romani cu despartîrile comitu multe nelegalitàti, pentru cari oficialii panà ací n'au cutezatu se supere, cà protopopii aveáu absolutiune in lucrulu acest'a, — se decide, cá atare protopopu se se pedepsesca cu morte, neajutandu-i nemicu absolutiunea.

1652 Febr. 18, Adunare gen. in Alb'a.

Art. 1. (Franciscu R . . se alege Principe punendu-i-se 17 conditiuni. Inse fiendu Franciscu copilu n'a potutu jurá tienerea conditiuniloru, deci nece staturele nu i-au depusu omagiulu; ci s'au legatu a-i incredentiá regimulu dupa ajungerea etàtii egali, si depunerea juramentului).

Conditiunea II. Conformu Art. 1 sî 33 dela 1649. va sustiené pre toti intru cele 4 relegiuni recepte, sî pre nece unu patriotu nu-lu va persecá, nece-lu va urí pentru religiunea dinsului.

Conditiune XVII. Principele acumu alesu se remenia statoriu panà la morte in relegiunea aceea, in care s'a botezatu sî in care l'a crescutu tata-lu seu panà ací; cá nu cumu-va pentru acést'a se se nasca turburàri in tiera. Almente staturele voru fi deslegate de detorenti'a sî credenti'a catrà M. Sa. . . .

1655 Februariu 20, adun. gen. in Clusiu.

Art. 2. Spre edificarea casei dein Costantian'a au oferitu a platí de porta câte 50 de bani, pre 1 Maiu, . . . popii sasesci inca se nu fia scutiti de contributiunea pentru edificia-le publice, deci se platesca spre scopulu acest'a 300 fl. . . . popii romanesci fia-care câte 25 bani.

Art. 11. Ocurendu sî plangeri de acele, cà episcopii romanesci câte una data se amesteca sî in lucrure, ce nu se tienu de eli, sî pedepsescu cu nedereptulu pre nobilii de confesiunea loru sî pre iobagi; era deca orecene voliesce a le face procesu, nu le pote scí forulu, de ora-ce suntu omeni fora de resiedentia, — se decide: cá celu vetematu se pota alege dupa placu seau Tabl'a seau comitatulu spre acusarea vladiciloru acestor'a, sî candu ar' cere asiá meritulu lucrului, dela comitatu se pote stramutá procesulu la Tabla, numai câtu vladic'a usque ad litis eventum se depunia 200 fl. cautiune.

Art. 12. Celi dein Solnoculu m. inscientieza, cà perindu calulu unui nobilu l'au urmaritu panà la cas'a predicatoriului, de unde furulu a fugitu; er' calulu nu au volîtu a-lu estradá nece la cererea oficialiloru pretendiendu, cà comitatulu nu-i poruncesce nemicu. Fiendu-cà actulu acest'a nu se unesce cu deregatori'a preutiesca a dinsului, sî preste aceea sî dinsii se bucura de libertàti nu intru atât'a preutiesci in câtu nobilitarie, se decide, cá in casure de aceste sî eli se fia supusi la constitutiunea sî procesulu tierei; inse chiaru cu acele libertàti, de cari se folosescu sî alti nobili.

Art. 21. In Trei-scaune sî alte locure secuesci se afla paduri, ce se numescu ale eclesiei, de cari panà a-

cí a grigitu satulu, sî folosulu inca a fostu alu dinsului, er' acumu popii voliescu a pune man'a pre ele. Pentru aceea se decide, cá se se tienia usulu vechiu sî venitulu acestoru paduri se se intorca spre edificerea basereceloru.

1656 Februariu 20. adun. gen. in Alb'a.

Art. 20. Predicatorii dein Selagiu se plangu, cà unii acumu de multu tempu nu le-au datu proventele sî decim'a. Fiendu decisiuni, cá neme se nu retienia venitele eclesieloru, se decide era-si, cá in venitoriu fiacene se le administreze popiloru, — sî deca sémena cene-va in tienutulu altui satu, e detoriu se platesca decim'a la pop'a de acolo, — in urma, unde popii capeta férdela, pentru cà acumu férdel'a s'a micitu, simbri'a nu se pote inpucina; ci sî pre venitoriu se dè dein tote bucatele atât'a câtu au datu panà ací, fiendu usioru a impacá lucrulu acest'a dupa dreptate.

1657 Iuniu 14, adunare in Alb'a.

Decisiunile staturelorn pro illo tempore: 1. Dein caus'a faimeloru neplacute, staturele dorindu a imblandî pre Ddieu dupa daten'a celoru vechi, sî a dobandí liertarea certarii amesurate acestei patrie, se decide, cá de acumu sî panà la diu'a Marghitei dein anulu venitoriu in tote dominecele se se faca rogatiune de doue ori, in a-ante de amiedia sî la inseratu, sî fia-cene se petreca diu'a intrega nemancatu sî nebeutu, ferindu-se de musica de insurare, - in diu'a aceea nu este liertatu nece a vende vinu. (Punctulu 2 sî 3 cuprinde pedepse pentru calcatori: pentru omenii mai alesi panà la 12 fl. — pentru tierani sî streini caladaua.)

1657 Nov. 3 conditiunile propuse Principelui Franciscu Rhédei in Alb'a.

Conditiunea I. Cosuna cu a 2-a conditiune dela 1652.

1658 Octobre 5, ad. gen. in Sedisior'a puse Principelui Acatin Barcsai urmatoriele conditiuni:

Conditiunea I. cá mai susu.

1658 Nov. 6, adun. gen. in Osiorheliu.

Art. 3. (Pentru facerea enormei contributiuni aruncate pre tiera de Turci in urm'a scoterei lui Georgiu R. II, se escriu dàri noue) Popii ungurescí sî romanesci voru platí doi floreni, cá sî nobilii celi cu câte o sesiune. . . . Popii sasesci se platesca acumu atât'a, câtu dau de comunu in contributiune.

1659 Febr. 26, adun. gen. in Bistriti'a.

Art. 1. Dupre propunerea M. Sale se pare forte necesariu a despune despre santîrea Dominecei. Dar' fiendu tempulu forte scurtu sî alte vetemàri ce se reporta la relegiune, se amenara pre diet'a urmatoria; acumu se comenda numai strinsa observarea articliloru de mai in a-ante, cu desclinire a celoru dela 1619 sî 1653. — Fiendu-cà de pucinu tempu s'a sporitu tare blasfemiele, tieranulu aflatu in facto delicti in data se fia pedepsitu in loculu acel'a; er' de va fi nobilu, judecii sî juratii se-lu dè insusu la tribunalulu competente, a carui detoría este a-lu urmarí sî pedepsí; numai câtu deca pedeps'a ar' fi de morte, atunci tieranu nu pote marturisí in contr'a dînsului. Pre locuitorii orasialoru privelegiate se-i pedepsesca magistratele locali.

Sub a 3 domnia a lui Georgiu R. II.

1659 Sept. 24, adunare gen. in Osiorheliu.

Art. 4. Catolicii au suplicatu, pentru cá se se vindece vetemàrile relegiunei loru. Lucrulu acest'a, ce e dereptu, se vede forte necesariu; inse nefiendu acumu tempu spre aceea, atâtu vetemàrile aceste, câtu sî ale celoru de alte confesiuni se voru luá in a-ante spre indreptare in diet'a mai de aprope.

Art. 7. Totu patriotulu este liberu a portá negotiatoria, a descide banie pre loculu seu; a amblá liberu prein tierile locuite de crestini (in justis rebus), — intru asemene sî a esî dein tiera pentru invetiatura, asiá câtu despre oprirea acestoru lucrure in tiera nece una data se nu fia nece amentire. Inse fia-cene se capete antaniu salvu conductu, care principii suntu detori a-lu dá; cà deca l'aru denegá seau aru amená estradarea, oricene pote merge sî fora de elu. . .

[Articlii facuti in diet'a acést'a s'au nemicitu prein Art. 29. alu adunàrii scrise mai diosu, pentru cà „adunarea aceea nu s'a tienutu pre urm'a unei convocàri legali, cè prein sil'a armeloru“, dupa cumu dîce Articlulu acel'a].

Sub Acatiu Barcsai.

1660 Iuliu 5, adunare gen. in Sedisior'a.

[Staturele detorescu mare multiamita lui Ddieu, cà intre atâte lovituri, cu care a cercetatu patri'a, n'a concesu, cá dinsii se piera de totu: cè le-a concesu atât'a tempu câtu impreuna cu consiliarii M. Sale se pota decide despre conservarea patriei sî plàtirea sumei, ce a prescrisu natiunea acea potente (Turcii dupa caderea lui Georgiu R). Pentru care gratia desclinita Staturele multiamescu sî prea bunului Ddieu sî M. Sale. *) — Art. 1. Comitatele se platesca de porta 25 taleri in bani de celi buni. Cene nu are taleri, se dè 50 de fl.; seau deca nu ar' poté dá nece de acesti-a, deregutorii se-i cuprendia bunurele, unu bou bunu in doi taleri, unu bou de miediu-locu seau una vaca intru unu taleru. . .]

Art. 4. Popii ungurescí sî romanesci se platesca atât'a, câtu nobilii celi cu una sesiune ($2\frac{1}{2}$ taleri seau 5 fl., asemene sî sasii, sî morarii sî toti sierbii sî omenii liberi Art. 5—10); er' docentii diumetate dein sum'a aceea. Dela popii sî docentii ungurescí se o incaseze protopopii, era dela celi romani deregatorii.

*) Introducerea acést'a caracteriseza forte bene starea de nefericire, in care fudul'a lui Georgiu R. II. aruncase patri'a nostra in a-ante de acést'a cu 210 ani. Câtu de tare diferiá dins'a de starea dela 1654, candu staturele incepu cu vorbele aceste: „Staturele se mira de grigea parentesca, ce Ddieu porta de Tier'a acést'a“

La una imputatiune.

In Convorbirile literare, nr. 19, dein 1 dec. a. 1868, chiaru la inceputu, dn. T. M. se plange amaru, cà la tote criticele d-niei sale iau respunsu omenii cu personalitati. Tristu lucru, deca e asia.

Intre alte critice, ale d-niei sale, anume amentesce si ceea, ce a facutu asupr'a etimologismului nostru, — forà de a face esceptiune in respectulu respunsului nostru.

Eca ce scrie dn. T. M. chiaru vorbele d-niei sale,

„Convorbirile literare, au publicatu o serie de cercetari critice a supra productiunilor mai insemnate, prin cari s'a caracterizatu cultura romana in timpulu din urma, asupra poesiei de salonu si poesiei populare, asupra etimologismului D-lui Cipariu, asupra dreptului publicu al Romanilor dupa scoala Barnutiu si asupra limbei romane in jurnalele din Austria.

„Aceste critice nu au remasu fara respunsu; anse toate respunsurile, dupa obiceiul introdusu la noi, erau pline de personalitati, așa incatu din respect pentru publicitate au trebuitu se fie trecute sub tacere. Căci ce are a face in asemene discutiuni persoana scrietorului?“ etc.

Ce se tiene de partea nostra, cauta se declinàmu chiaru si onorea, ce ne face d. T. M., cà amu fi respunsu panà acumu altu ceva, decâtu ceste urmatoria pucine, publicate mai antaniu in Romanulu, pre candu in anulu 1867 eramu in Bucuresci la adunarea generale a' Societatei academice romane.

Eca, ce amu respunsu noi atunci:

„Intru una folia literaria dein Iasi, Nr. de 1 Augustu a. c. mi-se imputa, cà nu am respunsu la ore-care critica asupr'a ortografiei mele, si dein acea trece la conclusiuni curiose.

„Nu am respunsu directe, intru adeveru, pentru cà panà astadi nu vediusem acea critica, nece aveam scientia de ea; de acea, nece cà poteam se respundiu.

„Indirecte inse totu am respunsu, cá toturoru criticiloru miei, in Archivulu pentru filologia, alesu la pagin'a 84.

„Prein urmare am dereptu se negu si conclusiunile. T. Cipariu.

Se cari erau acele conclusiuni?

Eca-te-le, cumu stau scrise totu in Convorbirile amentite la nr. citatu, erasi la inceputu:

„In anulu trecutu ortografia D-lui Cipariu a aflatu o critica, care dupa opiniunea noastra o nimicesce cu totul si reduce sistemulu numitu „etimologicu“ alu scrierii rumàne la rangulu unei curiositati literare, dar nu alu unui sistemu de imitatu.

„Acestu atacu decisivu in contra ortografiei D-lui Cipariu a fostu facuta (sic) de D. T. Maiorescu in pag. 123—152 a cartii sale „Despre scrierea limbei rumàne,“ si fiindca ataculu a remasu pana acum fara refutare, pentru noi ortografia Cipariu va remanea delaturata, panà cand va respinge objectiunile aduse.“ etc.

Si cene au fotsu aceli noi, pentru cari ortografi'a amentita remane delaturata, si dupa a' carora opiniune ataculu a fostu decisivu si o nimicesce cu totulu?

Cene altulu, decatu totu dn. T. M., macaru cà nu asemnatu aci articlulu cu numele, ci l'a semnatu mai tardîu la finea anului, in tabl'a de materii, sub rubric'a: Critica literară si sciintifica, unde scrie: „Critica ortografiei D-lui Cipariu de D. T. Maiorescu 137. 138.“

Spre deplen'a cunoscentia a' causei, suntemu nevolîti a lamurí lucrulu mai pre largu.

Dn. T. M. edase inca la a. 1866 unà disertatiune „Despre limb'a rumăna“, de care mai antaniu audîi dein gur'a unui profesoriu dela Brasiovu cu ocasiunea adunarei generali a' Asociatiunei trane tienute in A. Iulia.

Dn. profesoriu mia spusu, cà Dn. T. M. intre alte a critisatu si ortografi'a mea, si inca forte aspru.

Inse noi nu amu vediutu acea carte, cumu nu amu vediutu mai multe producte literarie dein Romani'a, nece dupa aceea, nece nu o avemu panà astadi, nece nu o amu pututu vedé panà in Aug. 1867, candu eramu, precumu amu dîsu, in Bucuresci.

Pre candu adeca publiculu capitalei antanie romane ne intimpinà la 1. Aug. 1867, cu atâta cordialitate ospitale, dn. T. M. inca nu a lipsitu dein partea sa a face totu câtu a potutu, precumu amu amentitu, totu la 1. Aug. 1867, inse dein a' dou'a capitale.

Noi nece de asta intempinare noua a' d-lui T. M. nu amu sciutu, panà ce o vediuramu dein templare la dn. Al. Papiu I., care de una data ne a aratatu si disertatiunea, de care fù vorb'a mai susu.

In urm'a caror'a apoi ne dedemu acelu scurtu respunsu dein Romanulu, care si in Convorbiri fù republicatu nr. 14 dein 15 Sept. 1867, in fine, si forà obserbatiuni.

Acumu judece D. dieu, intre dn. T. M. si intre noi, deca respunsulu nostru are personalitati in contr'a dnlui T. M.

Se consideràmu inse pucinelu si portarea dnlui T. M. facia cu noi.

Nu pretendemu, feresca D. dieu, nece dela dn. T. M. nece dela altulu ori cene, nece unu complementu; dar' totu asia nu ne cade bene, marturimu francu, candu oserbàmu, ce ceneva ne insulta, fia insultulu câtu de finu, si inca cu atâta mai reu.

Nu asceptam dela dn. T. M. se ne intempine cu nece unu complimentu la 1. Aug. 1867, cumu nu amu asteptatu nece dela Capital'a Romaniei, carea celu pucinu pre mene m'a uimitu preste mesura cu totu, ce a facutu la asta ocasiune.

Inse poteam asteptá, cá dn. T. M. sesi fia calcatu pre anima, deca pote, si sesi fia amenatu pre alta ocasiune ataculu decisivu, cel'a publicatu in aceeasi

dî, aruncandune in facia atacurele dniei sale, cumu ne aruncá in Bucuresci publiculu buchetele sale.

Nu este ast'a una finetia non plus ultra in contr'a unui conpatriotu alu seu? Pentru cà, deca si dn. T. M. e nascutu in Romani'a, dar' parentele seu, unchii, matusiele, verii si cumnatii sei celi mai multi, suntu toti dein Bucerdea de langa Blasiu, er' nu dein Romani'a.

Cu tote astea, dn. T. M. nusi iscalì, vorbindu in limb'a dniei sale, articlulu dein 1. Aug. dar' nece la 15. Augustu, candu se terminà articlulu, — pote cà si dni'a sa intielegea seau semtiea necuvenienti'a unei atari iscaliture in acele momente; ci in urma, cumu amu vediutu, dn. T. M. totu nu ia denegatu paternitatea.

Panà atunci, si in momentele publicarei, omenii credeau, càpamfletulu dein 1—15 aug. (cà mai bene nui potemu dîce) va fî esîtu pote numai dein pen'a vre unui elevu de ai sei, — pentru cà nu poteau presupune, cumu dn. T. M. sesi pota laudá chiaru cu gur'a sa Critic'a dein a. 1866, si inca cu espresiuni, cá: una Critica, care dupa opiniunea nostra (er' a dnului T. M.) o nimicesce cu totulu, si reduce sistemulu etimologicu la rangulu (!) unei coriositati literare, — acestu atacu decisivu in contra ortografiei D-lui C., — fiend ca ataculu a remasu fora refutare; si alte multe espectoratiuni de feliulu acest'a.

E adeveru, cà dical'a dîce: totu c—nu-si lauda calulu seu, dar' omenii totu nu poteau crede, cà si dn. T. M. se fia facutu totu asia.

In urma inse se adeverì, cà omenii s'au insielatu, si cà chiaru dn. T. M. sia laudatu calulu, er' nu altulu.

Acumu, dupa cele ce a scrisu dn. T. M. in disertatiune si in Convorbiri in contr'a ortografiei mele, atunci, si acumu, si dupa cele ce amu respunsu noi in Romanulu, judece ori si cene, deca e adeveratu, ce scrise dni'a lui mai de una-di, cà si io iam respunsu cu personalitati.

Seau deca respunsulu mieu dein Romanulu, unulu unisioru, cu tote astea e plenu de personalitati, — apoi judece erasi ori si cene, cà ore criticele dniei sale de atâte ori asupr'a ortografiei mele nu suntu cu 100 de ori mai personali, decatu acelu micu si scurtu respunsu alu mieu, in care am respunsu, cà nu iam respunsu si dein ce causa?

Apoi, cu ce personalitati asi fî si potutu io respunde dnului T. M.?

Am cunoscutu pre tata-su, bunulu si dulcele I. Maiorescu repausatulu, cu care ne veriamu.

Cunoscu si tota famili'a dniei sale dein Bucerde; am cunoscutu si pre mosiu-seu si pre unchii sei, Trifi si Maieri, totu de acolo.

Amu vediutu si pre dn. T. M., cá pruncu in bracia-le tatani-so, pre la 1841 la Brasiovu si Valcele, l' am vediutu apoi si la Sabiniu in 1849—50, apoi si dupa aceea in Vien'a in mai multi ani.

Avemu si una scrisoria de la dni'a sa dein Brasiovu 7 Sept. 1857, care dein litera in litera asia suna:

„Stimate Domnule!

„Ierta-mi libertatea, care mi o luaiu, de a Vè adresare cateva renduri, dar e casiunata printr'o comisiune impusa mie, care de o parte pote me escusa. Unulu din profesorii de istoria alu academiei c. r. Teresiane din Viena, Dr. Zhismann, cu a carui frate facû si tata cu ocasiunea calatoriei prin Istria o cunoscentia forte priitore studiilorr D. lui, se ocupa in momentulu ista cu darea la lumina a unui opu, care pertrateza istoria imperiului bizantinu. In elu are intre altele sa citeze si confesiunea credintiei a patriarcului Iosif II. camu depe la 1416, care nu se afla de catu intr'unu opu a lui Nestorius. Asta carte inse nu o are nece o biblioteca Vienesa. De aceea profesorulu se adresâ la mine, audindu, câ plecu in Trni'a pe vacantie, cu sperantie câ voiu gasire cartea numita mai lesne pe aci. Eu in causa asta numi vedu altu refugiu, decatu la renumita DVostra cunoscentia a opureloru respective (merci!) —, fiindu asecuratu, câ D. Vostra nu Ve va cadea asia greu rechiamarea in memoria a numitului autoru. Ve rogu dar a spune D„ lui P. . . . . , de se afla opulu numitu la indemana seu nu, care eventualminte speru câ are bunatatea ami prescrie pucinele renduri, carí cuprendu confesiunea credintiei a patriarcului Iosif II. si amile cuminecare. Dupa cumu spusese prof. Zhismann confesiunea asta se afla in foile dein urma a cartei lui Nectarius.

Sum asia liberu, Domnulu mieu, a asteptare dela bunatatea D„ Vostra o escusa, dar trebue se marturisescu, câ in egoismulu meu speru si vr'unu efeptu alu rugaciunei mele.

Compliminte dela ai nostri. Titu L. Maiorescu.

Ce iamu respunsu, nu sciu, cà nu tieniu copia de scrisorile mele, ci dn. T. M. are de la mene voli'a, de a publicá respunsulu mieu, cumu publicu si io scrisori'a dniei sale, fiendu curatu literaria.

Avemu si epistole-le filosofice ale dniei sale, scrise si tiparite nemtiesce la a.—

Mis'a tramisu si una brosiura apologetica de ale dniei sale dein Jasi.

Cu tote astea, inse io nu am onore de a cunosce pre dn. T. M., decatu dein scrierile domniei sale dein Convorbiri.

Cunoscu person'a dniei sale, dar' persoalitati nu sciu de dni'a sa, si chiaru candu asi scí, nu iasi respunde cu personalitati.

Directe dar', cumu am premisu, nu am respunsu la Criticele dniei sale, — si asia nece pote dîce in adeveru, cà iasi fî respunsu cu personalitati.

Pentru ce nu iam respunsu?

E secretulu nostru, — si nece nu credemn a fî detori se respundemu la toti si la tote.

A respunde la scrisori, dá, ne semtîmu detori, dein caus'a civilitatei.

Dar' la atacuri, alesu dicisive, cumu sile poreclesce dni'a sa, nu ne semîtmu detori a respunde, alesu deca ele si forà respunsu nu au nece una valore.

Deca Critic'a dniei sale erá numai critica, er' nu atacu, atunci dá, pote cà ne resolveamu a respunde in merito, de si dn. T. M. in Critic'a sa nu a produsu nemica nou, la ce nu asi fi respunsu la altii de alta data.

Asi fi respunsu inse, nu pentru dn. T. M., ci pentru publicu, pentru cá se nu remania sub impresiunea criticei, si pentru cá se se faca lumina.

De acea amu si dîsu, cà indirecte amu respunsu si dnlui T. M., candu amu respunsu altor'a.

Si pentru cá se fimu depleni in marturisirea nostra, adaugemu, cà totu la adres'a dniei sale, amu scrisu si in nr. XIII. alu Archivului pag. 248, unde e vorba de parfectionarea limbeloru prein tocitura, de si nu amu facutu alta, decâtu amu reprodusu ceea, ce amu fostu dîsu si cu vorb'a in un'a dein siedentiele Academiei.

Totu asemenea si in Nr. XX pag. 385. unde amu vorbitu de coriositate literaria.

Ele suntu puse in a-ante ochiloru buniloru nostri lectori: vedia, deca suntu in ele personalitati; — si de ne-se va aretá, cà suntu, promitemu ale retractá, celu pucinu a ne cere liertare.

Alte respunsure nu amu mai datu dnului T. M., si dupa ce vedemu, cu câta voementia-si face criticele seau atacurile sale, nece nui vomu dá mai multu, — de câtu pote in casu de mare nevolia.

NOTITE DIVERSE.

— Dn. Prof. Bas. Crisianu de aici, ne a impartasîtu nu de multu, testamentulu lui Petru Maioru, ce l'amu fostu publicatu in Nr. XX, in originale de insusi man'a Autoriului, impreuna cu alte documente dela socru-seu Ioane Maioru, eredele repausatului P. Maioru, pentru care le multiemimu, si ne vomu sierbí de ele in numerii venitori.

— Asemenea Dn. Mich. Cupsi'a, v. notariu comunale ne a tramisu pentru Museu unu ciocanu de pietra, impreuna cu una scrisoria, dein care estragemu urmatoria-le:

„Pentru a impleni si eu una particica dein detorenti'a mea catrà Museulu nostru natiunale dein Bl., mi lieu indrasnel'a a ve tramite pentru acestu institutu natiunale una pietra, ce a potutu fi unu instrumentu de spartu seau de taliatu, aflatu de tata-mieu betranu: Josifu Cupsi'a, intru unu lemnu grosu dein selb'a Sasu-Miresiului (comuna in Comitatulu Solnocu interiore) la inceputulu seclului presente. Sfredeliture-le, ce se potu observá pre suprafaci'a ei, suntu causate prein talîsiure-le securiloru, cu ocasiunea creparei lemnului, dein care s'a scosu.

„Dupa modest'ami parere, nu ar' stricá a provocá preutimea romana prein jurnale, seau prein capii loru baserecesci, cá in casuri candu in comun'a loru se afla prein ceneva unele anticitati, se se nesuesca ale castigá acelea, pentru orfanulu nostru Museu natiunale, si a nu lasá nemica dein mânile loru, ce ar' poté servi spre inavutîrea susu mentionatului institutu nationale, etc. Deesiu, 8 Ianuariu, a. c. — Multiemita pentru amendoua: donariu, si suatu bunu.

— Asemenea Dn. Mich. Dobo, secretariu judeciale in Orestia, ne a tramesu, in 8 Febr. a. c. totu pentru Museu, mai multe vasa de lutu si numi romani, aflati cu ocasiunea saparei la calea ferata la Partosiu. Despre cari cu alta ocasiune, — si multiamita.

— In Nr. XXI, la pag. 404, col. 1. lin. 29, s'a stracoratu una erore infioratoria; amu vrutu se dîcemu, cà: probele nostre stau scrise cu litere ne-sterse in Principia etc.; er' fatalitatea a vrutu, de s'a tiparitu: problemele nostre etc. Se avemu liertare.

— Mai multe s'a stracoratu si in Dechiaratiunea nostra dein Nr. XX, alesu pag. 399, la inceputu nnulu in locu de unulu; totu acolo col. 1. lini'a ultima: duqa in locu de dupa; col. 2. lin. 30: sit venia verba, in locu de verbo; pag. 400, col. 1. lin. 9: sistienia in locu de sustienia, si in urma totu acolo lin. 32: nu sciu panà robu, in locu de panà candu, robu. Si deca se voru mai aflá si altele, precumu nu ne indoimu, dîcemu si noi cu vechii editori: indereptati cu spiritulu blandetieloru.

— Pretiulu abonamentului pre a. c., e totu cá pre anii trecuti, adeca 3 fl. v. a. pentru interni, seau 1 ♯ austriacu pentru esterni.

— Esemplaria dein anii trecuti, si dein a. c. mai avemu in dispusetiune destule, — si ne e tema, cà in urma vomu avé prea multe! Inse ce va dá D. dieu, unu anu nu e 1000 de ani, si va trece si elu cu totu necadiulu lui.

Corespundentia mica.

Dnului M. C. in Deesiu. Nrii VIII—X s'au tramisu si acum a' dou'a ora, celu pucinu noi amu datu ordine formale la speditiunea nostra dein Sabiniu.

Dn. I. P. in Rupe. Margaritulu dein 1746, e a 2-a editiune, carea o avemu, er' edit. I, carea o cercàmu, e dein a. 1691; vedi Archivu. Nr. V. pag. 88, sub L l.

Adres'a nostra.

„La redactiunea Archivului pentru filologia si istoria,

in Blasiu"

Nr. XXIII. va aparé in 15. Martiu vechiu a. c.

Editoriu: T. CIPARIU. Imprimeri'a SAM. FILTSCH in Sabiniu.